

Eroilor cosmosului sovietic

Omon nu-i un nume prea des întâlnit și poate nici unul dintre cele mai inspirate.¹ Mi l-a pus tata, care a lucrat toată viața la miliție și a vrut ca eu să ajung tot milițian.

— Omka, înțelege, îmi spunea adesea după ce trăgea la măsă, o să lucrezi la miliție și, cu un nume ca ăsta, dacă mai intri și în Partid...

Deși din când în când mai trăgea cu pistolul în oameni, tata nu era rău din fire; în sinea lui era chiar vesel și împăciuitor. Mă iubea foarte tare și spera ca măcar eu să am noroc în viață dacă el n-a avut. Ceea ce-și dorea din tot sufletul era să primească un lot de pământ pe lângă Moscova și să se apuce de cultivat sfeclă și castraveți—nu ca să le vândă la piață sau ca să le mănânce (cu toate că

¹ În roman toate prenumele eroilor au valoare simbolică, trimițând la instituții cunoscute cetățenilor sovietici. OMON reprezintă o abreviere pentru Unitate Mobilă cu Destinație Specială – forțele speciale ale miliției sovietice, înființate în 1988. Actualmente, reprezintă Unitatea Specială a Poliției Federale din cadrul Gărzii Naționale a Rusiei. Pronunția rusească, *Amon*, trimite în mod clar la numele zeului egiptean al soarelui. (*N. trad.*).

putea face și asta), ci ca să se poată dezbrăca până la brâu, să-și împlânte sapa în pământ și să se uite cum freamătă pe dedesubt râmele roșiatice și celelalte lighioane, să-și care roabele cu bălegar de la un capăt la celălalt al satului de vacanță, oprindu-se pe la porțile oamenilor ca să le spună vreo snoavă. Când și-a dat seama că nu-i va ieși nimic din toate astea, a-nceput să tragă speranță că măcar unul dintre frații Krivomazov o să aibă o viață fericită (fratele meu mai mare, Ovir¹, pe care tata voia să-l facă diplomat, murise de meningită în clasa a patra, iar eu țin minte doar că avea pe frunte un semn din naștere lunguieț).

Planurile pe care le nutrea tata pentru mine nu m-au inspirat deloc. La urma urmei, el însuși era un om al Partidului și avea un nume cât se poate de rusesc, Matvei. Cu toate astea, tot ce promise pentru devotamentul său erau o pensie de mizerie și o bătrânețe singularică, înecată în alcool.

Pe mama o țin minte vag. Mi-a rămas în memorie o singură amintire: tata, beat, îmbrăcat în uniformă, încearcă să-și scoată pistolul din toc, în timp ce ea, cu părul răvășit și ochii în lacrimi, îl apucă de mână și strigă:

— Matvei, vino-ți în fire!

A murit când eram mic și m-a crescut o mătușă. Pe tata îl vizitam duminica. De regulă era buhăit și roșu la față, iar medalia de care era foarte mândru îi atârna într-o rână la reverul zoioasei sa bluze de pijama în dungi. În camera lui mirosea greu, iar pe perete era

¹ Secția de Vize și Înregistrare pentru Cetățenii Străini (abrev.).
(*N. trad.*)

agățată o reproducere a frescei lui Michelangelo *Crearea lui Adam*: acesta stă culcat pe spate, deasupra lui plutind un Dumnezeu bărbos, care-și întinde brațul atotputernic spre fragila mână umană. Imaginea aceasta avea un efect ciudat și profund asupra tatălui meu, amintindu-i cu siguranță de vreun detaliu din trecut.

De obicei stăteam în cameră, pe podea, și mă jucam cu un trenuleț în timp ce tata sforăia pe recamierul desfăcut. Uneori se trezea brusc și mă privea pentru o vreme cu ochii răvășiți. Apoi, se trăgea spre marginea recamierului și, sprijinindu-se cu o mână de podea, îmi întindea mâna cealaltă, mare și vânoasă, pe care trebuia să i-o strâng.

— Care ți-e numele de familie? mă întreba.

— Krivomazov, îi răspundeam eu, afișând un timid zâmbet prefăcut, iar el mă mângâia pe cap și-mi dădea bomboane. Făcea toate astea atât de mecanic, încât nici nu mi se mai părea dezgustător.

Despre mătușa mea n-am prea multe de zis: îi eram indiferent și făcea în așa fel încât să petrec cât mai mult timp în taberele de vară pentru pionieri și în grupele școlare cu program prelungit.

Tot ce-mi amintesc din copilărie e legat, într-un fel sau altul, de un vis despre cer. Bineînțeles, nu așa a început viața mea: înainte de asta, au existat o încăpere mare și luminoasă, plină de copii, și niște cuburi mari din plastic, aruncate pe jos la întâmplare; treptele înghețate ale unui tobogan din lemn, pe care mă chinuiam să le escaladez cu grabă înfrigurată; niște tineri alpiniști din ghips vopsit crăpat, aflați în curte, și multe altele. Dar puțin probabil să le fi văzut cu ochii mei pe toate astea:

în prima parte a copilăriei (probabil că și după moarte), omul se dezvoltă concomitent pe toate planurile, de aceea se poate spune că el încă nu există — personalitatea apare abia mai târziu, atunci când se naște preferința pentru unul dintre aceste planuri.

Locuiam în apropierea cinematografului „Cosmos“. Cerul cartierului nostru era dominat de o rachetă metalică amplasată în vârful unui solid stâlp conic din titanu, ce semăna cu un uriaș iatagan înfipt în pământ. Totuși, ciudat e că nu această rachetă a marcat începuturile formării personalității mele, ci avionul din lemn aflat în părculețul din apropierea blocului în care locuiam. De fapt, nu era chiar un avion, ci, mai degrabă, o căsuță de jucărie cu două ferestruici de care, în timpul renovării, atașaseră o pereche de aripi și o coadă făcute din niște scânduri rupte dintr-un gard dezafectat. Apoi, au spoit totul cu vopsea verde și l-au împodobit cu câteva stele mari roșiatice. Înăuntru nu încăpeau decât doi, trei oameni. Mai era și un mic pod, cu o ferestruică triunghiulară ce dădea spre peretele comandamentului militar — printr-o convenție nescrisă podul acela mic era considerat cabina pilotului. Când avionul era doborât, mai întâi săreau cei care se aflau în fuzelaj și abia după aceea, când pământul urla deja spre ferestre, pilotul putea să-i urmeze, dacă, desigur, mai apuca. Am încercat mereu să fiu eu pilotul și chiar aveam capacitatea de a vedea cerul, norii și pământul jos, departe, în locul zidului de cărămidă al comandamentului militar din spatele ferestrelor cărora mă priveau deznădăjduite violete păroase și cactuși prăfuiți.

Îmi plăceau foarte mult filmele despre piloți și de una dintre aceste pelicule e legată cea mai puternică experiență a copilăriei mele. Odată, într-o seară întunecată de decembrie cosmic, am deschis televizorul mătușii. Acolo, pe ecran, am văzut cum își balansa aripile în aer un avion ce avea desenate pe o parte un as de pică și o cruce pe fuzelaj. M-am aplecat mai mult și imediat a apărut pe ecran un prim-plan cu cabina. Dincolo de geamurile groase zâmbea un chip inuman, cu ochelari ca de schior și, pe urechi, niște căști strălucitoare de ebonită. Pilotul și-a ridicat mâna îmbrăcată într-o mănușă neagră și m-a salutat. Apoi, a apărut un alt avion, filmat din interior: la cele două manșe identice se aflau doi piloți îmbrăcați în scurte vătuite care se uitau atenți prin plexiglasul fixat în niște fășii de oțel la evoluția distrugătorului dușman ce zbura chiar alături de ei.

— M-109¹, a spus unul dintre piloți. O să ne doboare! Celălalt, cu chipul frumos și emaciat, încuviință din cap.

— Nu-ți port pică, a spus el, continuând în mod clar o discuție întreruptă. Dar, ține minte: treaba asta dintre tine și Varia ar fi bine să fie pe toată viața... Până la groapă!

Atunci am încetat să mai urmăresc ce se întâmpla pe ecran. Îmi venise o idee, și nici măcar o idee, ci o umbră slab conturată (ca și cum ideea însăși ar fi plutit alături de capul meu și l-ar fi atins într-o doară): dacă părea că tocmai privisem lumea din cabina în care se aflau cei

¹ Messerschmitt Bf 109. Avion de vânătoare german din cel de-al Doilea Război Mondial. (*N. red.*)

doi piloți doar uitându-mă la ecran, atunci nimic nu mă împiedica să ajung în acea cabină sau în oricare alta, fără niciun televizor. În fond, zborul se reduce la un set de senzații, iar pe cele mai importante dintre ele mă deprinsesem deja să le redau, stând în podul căsuței cu aripi și stele roșii, privind la zidul comisariatului militar, ce ținea loc de cer, și șuierând încet din gură.

Această conștientizare vagă m-a cutremurat însă așa de tare, încât n-am mai fost foarte atent la restul filmului, conectându-mă la realitatea televizorului doar atunci când apăreau pe ecran urme de fum sau roiuri de avioane inamice ce decolau huruind în direcția mea. „Așadar, îmi spuneam, pot să privesc în afară ca și cum m-aș afla într-un avion. De fapt, n-are importanță de unde privești, important e ceea ce vezi...” De atunci, hoinărind iarna pe câte o stradă, îmi imaginam adesea că zbor cu avionul pe deasupra unei câmpii înzăpezite. Când viram, înclinam capul și lumea se apleca supusă la dreapta sau la stânga.

În același fel, persoana pe care aș fi putut cu certitudine să o numesc „eu“ a căpătat formă ceva mai târziu și în etape. Primul licăr al adevăratei mele personalități îl consider momentul în care am realizat că pot să aspir dincolo de pelicula subțire și albastră a cerului spre întunericul fără margini al cosmosului. S-a întâmplat în aceeași iarnă, într-o seară în care mă plimbam prin centrul expozițional VDNH¹. Mergeam pe o alee pustie și întunecată, acoperită de zăpadă. Deodată, de undeva

¹ Expoziția Realizărilor Economice Naționale (abrev.). (*N. trad.*)

din stânga, s-a auzit un bâzâit, care semăna cu soneria unui telefon uriaș. M-am întors și atunci l-am văzut.

Stând acolo, în spațiul vid, rezemat pe spate de parcă ar fi fost așezat într-un fotoliu, plutea încet înaintea, iar furtunile din spate i se unduiau în aceeași cadență liniștită. Geamul căștii lui era negru și singurul punct luminos de pe el era o reflexie triunghiulară, însă știam că mă poate vedea. Ar fi putut fi mort de câteva secole. Mâinile îi erau ridicate spre stele într-un gest plin de siguranță, iar picioarele în mod clar n-aveau nevoie de vreun sprijin. Am realizat atunci, odată pentru totdeauna, că omul poate fi cu adevărat liber doar în condițiile imponderabilității—apropo, asta e și motivul pentru care n-au reușit decât să mă plictisească îngrozitor vocile acelea de la radiourile occidentale și toate acele cărți scrise de diverși soljenițini. Bineînțeles, în adâncul inimii repudiam statul, a cărui amenințare tăcută obliga orice grup de oameni care se adunau laolaltă, fie și pentru câteva secunde, să-l urmeze cu zel pe cel mai josnic și nerușinat dintre ei. Însă, din moment ce-mi dădusem seama că pacea și libertatea nu puteau fi obținute în mod deplin aici, spiritul meu tindea spre înălțimi și nimic din ceea ce presupunea noua cale aleasă nu mai intra în conflict cu conștiința, fiindcă tocmai conștiința mă ademenea spre cosmos și nu mai era preocupată de ce se întâmpla pe pământ.

Ceea ce văzusem înainte era pur și simplu un mozaic luminat de un reflector, pe peretele unui pavilion expozițional—un cadru cu un cosmonaut în spațiu. Însă acea imagine mi-a vorbit mai limpede într-o

singură clipă decât zecile de cărți pe care le citisem până atunci. M-am uitat îndelung la acea imagine până când, deodată, am simțit că cineva mă privește.

M-am întors și am văzut în spatele meu un băiat cam de-o seamă cu mine ce arăta destul de neobișnuit — purta pe cap o caschetă din piele, iar pe urechi avea niște căști strălucitoare de ebonită. La gât i se legăna o pereche de ochelari din plastic, pentru înot. Era mai înalt cu jumătate de cap decât mine și probabil ceva mai în vârstă. Când a ajuns în zona luminată de reflector și-a ridicat palma cu mânășă neagră, și-a destins buzele într-un surâs glacial și, pentru o clipă, în fața ochilor mei, a apărut pe pilotul din cabina avionului cu asul de pică desenat pe fuzelaj.

I se spunea Mitiok. Aparent locuiam foarte aproape, deși mergeam la școli diferite. Mitiok se îndoia de multe lucruri, dar pe unul îl știa cu fermitate. Știa că mai întâi va deveni pilot, iar după aceea va zbura pe Lună.

E limpede că există o ciudată corelație între desenul general al vieții unui om și acele istorioare mărunte în care e permanent antrenat și pe care adesea le consideră lipsite de importanță. Pot vedea clar acum că parcursul propriei vieți era deja stabilit, că era determinat încă dinainte de a-mi clarifica mie însumi care era drumul pe care voiam să merg: îmi fusese revelat într-o formă oarecum simplificată. Poate că era un ecou al viitorului. Sau poate că ceea ce noi receptăm drept ecou sunt de fapt semințele posterității ce cad pe solul vieții exact în momentul care, contemplat de la distanța amintirilor, pare a fi un ecou venit din viitor.

Pe scurt, vara de după clasa a șaptea a fost fierbinte și prăfuită. Din prima ei jumătate îmi amintesc doar lungile plimbări cu bicicleta pe una dintre șoselele din apropierea Moscovei. Pe roata din spate a semicursierei mele Sport îmi instalasem o zornăitoare specială făcută dintr-o bucată de hârtie tare, împăturită de câteva ori, prinsă de cadru cu o agrafă — când pedalam, hârtia se lovea de spițe și scotea un hureit iute, difuz, care semăna cu sunetul unui motor de avion. De multe ori, când

coboram pe panta asfaltată, mă transformam într-un distrugător ce se năpustea asupra țintei, însă nu de fiecare dată sovietic. Dar aici nu era vina mea, pur și simplu, chiar la începutul verii, am auzit de la cineva un cântec idiot în care erau cuvintele „Iute ca glonțul, *Fantoma*¹ mea urcă vuind spre albastrul și limpedele cer“. Trebuie să spun că, în ciuda stupidității versurilor, de care eram perfect conștient, eram mișcat până-n adâncul sufletului. Ce cuvinte mai țin minte? „Văd pe cer o linie fumegândă... Undeva, departe, e Texasul natal.“ Și mai existau în cântec și un tată, o mamă și o oarecare Mary, o persoană cât se poate de reală, pentru că în text i se indica și numele.

La jumătatea lunii iulie am revenit la Moscova, iar mai apoi părinții lui Mitiok ne-a făcut rost de bilete pentru tabăra de pionieri „Racheta“. Era o tabără obișnuită din sudul țării, însă poate că ceva mai bună decât altele. Nu-mi amintesc bine decât primele zile pe care le-am petrecut acolo, dar tocmai atunci s-a întâmplat ceea ce mai târziu s-a dovedit a fi esențial. În tren, eu și Mitiok alergam prin vagoane și aruncam în toalete toate sticlele pe care reușeam să le găsim — cădeau pe calea ferată ce se vedea prin trapa minusculă și pocneau înfundat: cântecul de care nu mai puteam să scap îi conferea acestei proceduri simple gustul unei lupte pentru eliberarea Vietnamului.

¹ Versuri aparținând unei melodii sovietice anonime pe tema războiului din Vietnam. *Fantoma* se referă la avionul de vânătoare McDonnell Douglas F-4 Phantom II. (*N. red.*)

A doua zi, tot contingentul de copii, sosit cu același tren, a fost dat jos într-o gară plină de umezeală dintr-un oraș din sud. Am fost numărați și urcați în camioane. Am mers mult pe un drum care șerpuia printre munți, apoi, în dreapta, a apărut marea și se întvedeau din când în când niște căsuțe multicolore. Am coborât grămadă într-o piațetă asfaltată, am fost aranjați și duși sus, pe o străduță pietruită străjuită de chiparoși, spre o clădire plată de sticlă, în vârful unui deal. Acolo era cantina, unde ne aștepta un prânz rece, deși era timpul să luăm cina — ajunsesem cu câteva ore mai târziu decât trebuia. Mâncarea n-avea niciun gust — supă cu steluțe, pui cu orez și compot.

*

Din tavanul cantinei, pe niște ațe înfășurate cu niște cârpe de bucătărie care arătau cam lipicioase atârnav niște nave spațiale din carton. Mă holbam la una dintre ele plin de admirație. Artistul anonim depusese un efort considerabil ca să scrie pe toată lungimea ei cuvântul „URSS“. Naveta spațială atârna chiar deasupra mesei noastre și poleiala ei reflecta portocaliu soarele amurgului, care mi-a părut deodată că seamănă cu farul unui tren de metrou luminând în întunericul tunelului. Nu știu de ce, dar m-am întristat.

Mitiok, dimpotrivă, era vesel și avea chef de vorbă.

— În anii douăzeci exista un anumit tip de navă spațială, spuse el arătând cu furculița în sus. În anii treizeci erau diferite, în anii cincizeci arătau altfel și așa mai departe.